

УДК 821.161.2'06

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-122-133](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-122-133)

Біляцька Валентина Петрівна доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри філології та мовної комунікації, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, <https://orcid.org/0000-0003-4532-2268>

ХУДОЖНЯ РЕАЛЬНІСТЬ ВИПРОБУВАНЬ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В АНТОЛОГІЇ «ВІЙНА2022: ЩОДЕННИКИ, ЕСЕЇ, ПОЕЗІЯ»

Анотація. Статтю присвячено розкриттю художньо задокументованої реальності про випробовування повномасштабного вторгнення росії в антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія». Авторами книжки є (42) письменники й громадські діячі, журналісти й науковці, волонтери й військовослужбовці ЗСУ, які протягом шести місяців від 24 лютого 2022 року створили історії власних вражень побаченого, почутого і пережитого під час повномасштабного російського вторгнення.

У результаті дослідження було використано порівняльно-історичний метод, шляхом зіставлення встановлено спільне та відмінне у текстах антології, особливості функціонування художньо-документальних жанрів. Контекстуальний аналіз забезпечив увагу до аналізованих текстів, що є формами вираження авторського суб'єктивного трактування об'єктивного світу. Принципи рецептивної естетики застосовували до осмислення авторської присутності та читацького сприймання в есеях антології.

Тексти антології сприймаються як складне генологічне утворення, що поєднує ознаки художньої, художньо-документальної літератури і журналістської творчості, як досвід і знання, здобуті під час російсько-української війни. Для есе антології характерним є висока емоційна напруга, тематична розгалуженість (неможливість евакуюватися, «законсервованість» у жахитті, масові трагедії, почуття провини, що кожен робить недостатньо, відчуття безпорадності перед хвилею потреб, віра в силу волонтерства, у щасливе майбутнє України). Наведено приклади порушених проблем у текстах Володимира Рафеєнка, Павла Казаріна, Любка Дереша, Юрія Андруховича, Вікторії Амеліної, Олександра Михеда, Андрія Любки та інших, виокремлено есе як жанр, що тяжіє до художньої документалістики, як феномен «нової літератури», як інтелектуально насичене й «особистісно зорієнтоване переживання» (В. Шуть).

Ключові слова: антологія, художньо-документальна проза, жанр, есе, текст, щоденники, повномасштабне вторгнення, російсько-українська війна.

Biliatska Valentyna Petrivna Doctor of Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Philology and Language Communication, National Technical University "Dnipro Polytechnic," Dnipro, <https://orcid.org/0000-0003-4532-2268>

THE ARTISTIC REALITY OF FULL-SCALE INVASION TRIALS IN THE ANTHOLOGY «WAR 2022: DIARIES, ESSAYS, POETRY»

Abstract. The article is dedicated to uncovering the artistically documented reality of the trials of russia's full-scale invasion as depicted in the anthology «War 2022: Diaries, Essays, Poetry». The 42 authors of the book including writers and public figures, journalists and academics, volunteers and members of the Armed Forces of Ukraine have created stories of their own experiences during the full-scale russian invasion over the six months since 24 February 2022.

As a result of the research, the comparative and historical method was used, by comparing the common and different features of the texts of the anthology, the peculiarities of the functioning of artistic and documentary genres were established. Contextual analysis provided attention to the analyzed texts, which are forms of expression of the author's subjective interpretation of the objective world. The principles of receptive aesthetics were applied to the understanding of the author's presence and reader's perception in the essays of the anthology.

The texts of the anthology are perceived as a complex geneological formation that combines features of fiction, nonfiction and journalistic creativity, as experience and knowledge gained during the russian-ukrainian war. Essays in the anthology are characterized by high emotional tension, thematic ramifications (impossibility to evacuate, «preservation» in horror, mass tragedies, a sense of guilt that everyone is not doing enough, a feeling of helplessness in front of a wave of needs, faith in the power of volunteering, in a happy future for Ukraine, and the problem of choice). Examples of the problems raised in the texts of Volodymyr Rafeienko, Pavlo Kazarin, Lyubko Deresh, Yuriy Andrukhovych, Viktoriia Amelina, Oleksandr Mykhed, Andriy Lyubka and others are given, and the essay is singled out as a genre that gravitates towards artistic documentary, as a phenomenon of «new literature», as an intellectually saturated and "personally oriented experience" (V. Shut).

Keywords: anthology, fiction-documentary prose, genre, essay, text, diaries, full-scale invasion, russian-ukrainian war.

Постановка проблеми. Серед розмаїття художньо-документальних текстів, у яких зафіксовано тяжкі воєнні злочини, що чинять їх російські загарбники на українських землях є антології, які мають значний суспільний резонанс: «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» (2023), «ЙБН БЛД РСН» (2022), «Воєнний стан» (2023).

Антологія «Воєнний стан», яка вийшла друком у чернівецькому видавництві «Meridian Czernowitz» на початку 2023 року, містить 50 текстів, її упорядкували Євгенія Лопата і Андрій Любка з передмовою генерала Валерія Залужного. Упорядником антології «ЙБН БЛД РСН» (видавництво «АртЕк») є Мартин Якуб, який об'єднав 67 «рефлексій» на війну з метою збору коштів на Збройні сили України. Книжка «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» вийшла друком спільно з виданням «Нова Польща» і «Видавництвом Старого Лева», меценат проекту – Центр діалогу імені Юліуша Мєрошевського, упорядник – Володимир Рафеєнко, а передмову написав Євген Клімакін.

Для обкладинки «Воєнного стану» використано «репродукцію картини Матвія Вайсберга «Янгол ЗСУ», що є «рефлексією на події війни в Україні і сприймається як додаткове невербальне підтвердження цілісності змісту і форми видання» [1, С. 367]. Обкладинка «ЙБН БЛД РСН» розкриває сутність написаного, на чорному тлі великі обірвані червоні, ніби облиті кров'ю, літери ЙБН БЛД РСН. Авторка обкладинки антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» Анастасія Стефурак на білому тлі змалювала чорну бомбу, що націлена на будинок із дитиною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» (2023), «ЙБН БЛД РСН» (2022), «Воєнний стан» (2023) стали резонансним явищем соціокультурного життя в умовах війни і викликають значне зацікавлення в літературознавчих колах [1]. Однак тексти, розміщені в збірках, залишаються ще не вивченими, маємо в основному анонси до книжок та інтерв'ю упорядників під час презентацій. Ще до друку антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» у жовтні 2022 була попередня її презентація з авторами творів, видавцями та упорядниками: Мар'яною Савкою, Тетяною Терен, Євгеном Клімакіним, Вікторією Амеліною, Володимиром Рафеєнком, частина творів публікувалася на сторінках інтернет-видання «Нова Польща», частина створювалася спеціально для антології.

В основі антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» – вірші, есеї, щоденникові записи, написані українськими письменниками протягом *нів*

року від перших днів, коли росіяни почали бомбардувати міста, коли змінилося життя України і цілого світу, змінилася реальність, яка, за визначенням Володимира Рафесенка, породила феномен «нової літератури»: «Ці тексти здебільшого не є результатом раціонально вибудованої письменницької діяльності, це втілення в слові шоку від початку повномасштабної війни, пронизливого болю за свою країну й своїх людей, щирої віри в перемогу і світла непереможної людської душі. Цінність цієї книжки в її ненавмисності. Ці слова неможливо було втримати, вони з'являлися тому, що не могли не з'явитися. Це антологія війни, антологія спротиву, антологія перемоги» [6].

Мета статті – розглянути художню рецепцію випробувань повномасштабного вторгнення в антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія», акцентуючи на есе як на модифікованому жанрі, що тяжіє до документалістики, як на феномені «нової літератури», на літературі non-fiction у сучасній українській прозі.

Виклад основного матеріалу. Тексти антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія», як і інших антологій «сприймаються як колективна пам'ять, як художньо-історична спадщина, як досвід і знання, здобуті під час війни» [1, С. 367]. Кожен із авторів творів у свій спосіб реагує на масштаби російсько-української кровопролитної війни, ділиться своїм особистим і суспільним травматичним досвідом, акцентує на творенні ідентичності, коли «згуртовується» нація, розшифровує ставлення до ворога. В антології йдеться не про фронтіві реалії, а про «реакцію на війну», про зміни в житті і нові виклики, спричинені вторгненням російських окупантів [1, С. 368]. Любо Дереш в есе «Кокосовий присмак епіфаній» так означив цей час: «Те, на що у звичайному житті потрібні цілі дні й тижні, раптом чудесним чином вирішувалося за декілька дзвінків – і вони могли охоплювати людей з дуже різних соціальних сфер: священника з фонду «Карітас», когось із вищого керівництва футбольного клубу «Шахтар», сільського голову, водія бусика, начальника залізничного складу, начальника поїзда, вагонну провідницю. <...> Проявлення живого Буття, що перевершувало будь-які матеріальні рамки, давало відчуття розчинення меж, великої надії не лише на перемогу України, але й на перемогу духу над матерією, життя над смертю. Джейм Джойс, слідом за давніми греками й ранніми християнами, називав це явище раптового проявлення Божественного епіфанією. Мені здається, сотні тисяч українців стали свідками й співучасниками локальних епіфаній <...> – інакше звідки б народжувалися усі ті жарти про волонтерів, які можуть до полудня дістати тобі „крило африканської сови, хвіст дракона і статевий орган єдинорога”?» [3, С. 212].

В антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» представлені твори малих жанрових форм, зокрема нефікційна проза – спогади, щоденники, есеї, які прочитуються, як узагальнені спостереження і є прикладом «художньої, художньо-документальної літератури і журналістської творчості» [1, С. 367]. Усі ці тексти об'єднані спільним ідейно-тематичним маркером, через який проходить сучасна Україна: «прожитого жаху досвіду», (Олександр Михед); «емоційне свідчення болю і звитяги» (Мар'яна Савка); осмислення «відчуття доби та спільно прожитий хронотоп» (Катерина Калитко); «трагедія, що переростає у фарс» (Андрій Любка), «досвід невблаганності смерті» (Софія Андрухович); «концентрат нашої люті» (Мартин Якуб).

Тексти антології поділено за жанрами. Назви генологічних номінацій, які подано в розділах: «На один день ближче до нашої перемоги» (щоденники), «Справжні речі і справжні слова» (есеї), «Тут нема більше часу» (поезія), як і заголовки творів «Ма, вставай, у нас війна», «Нестерпний біль цих чорних днів», «Лютий-березень 2022. Львів. Війна», «Після Бучі», «Я живу на війні», «Харків. Персональні хроніки війни», вказують на жахи сьогодення, їх варто визначати, як документальну літературу, засновану на тісному зв'язку з фактами реального життя.

Автори антології «описують досвід і репрезентують дійсність війни» [4, С. 339], тому їх необхідно розглядати в контексті співвідношення художнього й документального начал і трактувати, як явище метажанру, оскільки вони виявляють «різножанрові сегменти, оформлені в єдине й завершене художнє ціле» [9, С. 31]. Водночас у тканині твору спостерігаємо «вращення» позалітературних елементів – психологічних, філософських й ідеологічних, що свідчить про дифузію у його структурі різнорідних текстових нашарувань, стилістичних елементів та невербальних компонентів. За спостереженнями Ю. Коваліва, такі твори «ґрунтуються на повному або частковому використанні документальних джерел» [7, С. 294], базовані на життєвому досвіді автора й підпорядковуються вимогам його художнього задуму. Серед 42-х сучасних українських авторів антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» – письменники і громадські діячі, волонтери й військовослужбовці ЗСУ, журналісти й науковці: Вікторія Амеліна, Софія Андрухович, Юрій Винничук, Павло Вишебаба, Ірина Вікирчак, Лариса Денисенко, Любка Дереш, Анатолій Дністровий, Сергій Жадан, Олесь Ільченко, Юлія Ілюха, Олександр Ірванець та інші.

Художньо-документальна проза і сьогодні залишається маловивченою, не вирішені теоретичні й практичні питання новітньої літератури факту, особливо літератури про повномасштабну війну, розв'язану рф. Актуальною залишається проблема жанрів нефікційної прози, різною

мірою вони наявні в антології, у якій, за визначенням Володимира Рафеєнка в есе «Ліхтарик уночі», літери самі собою зазвичай позначатимуть сенс, і на «інструменті смерті» вони здавалися геть недоречними: «Документування ситуацій і розмов, гола, зате чесна фіксація того, свідком чого мені довелося стати, на жаль, не передасть відчуття події, яке охоплювало мене щоразу, коли протягом останніх тижнів поруч відбувалися справжні речі чи кимось говорилися справжні слова. Майже щодня ставалося щось, від чого на очах накупали сльози. Важких зусиль коштувало не стримати їх, назад загнати вглиб серця. До всього цього потрібен художній підхід і, може, ще дасть мені Господь написати щось гідне [3, С. 189].

З погляду жанрової полісемії тексти антології «Війна 2022» – «неканонічні», «це трансформації, які містять наджанрові модифікації художньо-документальної літератури, що поєднують художню прозу й документальну точність, словесну майстерність і щоденникову наративність» [1, С. 370]. Наприклад, у щоденникових записах «Над містом майорять прапори» Сергій Жадан документує факти й обставини перебування в Харкові з 28 лютого до 10 квітня, про обстріли й бомбардування житлових будинків, культурних закладів, лікарень, дитячих садочків, винищення міста авіацією та ракетами: «2 березня 2022. Армія росіян розстрілює харківські школи. Росіяни – варвари, вони прийшли нищити нашу історію, нашу культуру, нашу освіту» [3, С. 18]; «7 березня 2022. Снарядом пошкодило легендарний будинок „Слово”» [3, С. 18]. Це не записи подій, це хроніка болю, виживання і вказівка єдиного шляху, щоб уціліти – необхідно *перемогти*. І як зазначив автор, історія не просто переписується – вона «переписується українською мовою»: «13 березня 2022. Про цю війну обов'язково буде багато написано й проспівано. Припускаю, це буде зовсім інша мова. Мова, яка формується просто сьогодні, щодня по цілій країні. Поки що в ній забагато болю. Але цілком достатньо гніву. І що головне – достатньо віри й любові» [3, С. 26].

Враження від пережитого віддзеркалюють важкі психологічні стани авторів розповідей. Біль і страждання створюють єдине емоційне тло, що визначає проблематику творів, які увійшли в антологію. У «Щоденнику Надії» Богдана Романцова описує злочини проти «світлич і хороших людей» з 27 лютого по 04 квітня, їхні втрати, горе й почуття: «Я садила бабусю, що плакала, бо від її будинку в Гостомелі не лишилося ні... Молоду маму із п'ятимісячною дитиною, яку вона притискала до себе так міцно. Іншою рукою тримала крихітну валізку – навіть не знаю, що туди влізло. Маму з хлопчиком-підлітком, що дуже хвилювався за kota, якого вони по черзі несли в переносці. <...> Я бачила за ці дні стільки сліз і надії, скільки не бачила за всі тридцять років. Мене обіймали геть незнайомі люди. І я

обіймала у відповідь. Коли закінчився папір для списків, інші волонтери відірвали шматок картонного ящика, аби ми продовжували роботу. <...? До нас підійшла жінка. Вона плакала так сильно, що я навіть злякалася. Розповіла крізь сльози, як виїжджала з Харкова потягом, а потяг у той момент обстрілювали окупанти. Потяг із цивільними. Із купою дітей» [3, С. 52].

Фрагментарний виклад думки, рефлексії на події дня, авторські коментарі зближують твори антології із записками, водночас у тексті наявні спогадові й діарійні складники, автори висловлюють власні оцінки й судження, твори доречно кваліфікувати як щоденникові записки, хоча упорядник визначив жанри – щоденники, есеї, поезія.

Тексти антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» сприймаються як єдиний художньо-документальний дискурс, їх варто розглядати в жанрі «невигаданої прози» [2, С. 131], у якій домінує есе, мемуарне й документальне начало. У цій прозі відтворено сучасні історичні події, настрої, зображено конкретних людей і зосереджено увагу не «на тексті як естетичному об'єкті, а на втіленні в ньому травми» [5, С. 107].

Розкриваючи реальність випробувань повномасштабного вторгнення росії на українські землі в антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія», детальніше зупинимося на жанрі *есе*, якому «властива белетризація зафіксованих індивідуальних вражень, асоціацій чи інформації <...> поєднання філософських, літературно-критичних, науково-популярних елементів» [7, С. 347], синтезуючі можливості. Есе має «невеликий обсяг, довільну композицію, вільне трактування певної теми, авторський виклад власних вражень, роздумів, уникнення аргументованих висновків, суб'єктивність та афористичність» [11, С. 4]. Цей жанр тяжіє до документальності в сучасній українській прозі і «на ідейно-змістовому рівні поєднує різні форми свідомості, на формальному – використовує виражальні можливості художнього слова» [8, С. 140].

У кожному з шістнадцяти есе антології зафіксовані враження від пережитого, побаченого, почутого, у кожному тексті йдеться про злочини російської армії, яка є «розгалуженою загальнонаціональною терористичною організацією зі сотнями тисяч членів, озброєних не просто граничною жорстокістю, але й винятковим садизмом. Росія є терористичною державою. Її призначення – сіяти горе, біль, смерть» [3, С. 293].

Для есе антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» характерним є висока емоційна напруга, тематична розгалуженість:

- неможливість евакуюватися, «законсервованість» у жахітті (Володимир Рафеєнко «Ліхтарик уночі»);
- масові трагедії (Олександр Михед «Зелене місто», Юрій Андрухович «Після Бучі»). «Усе, що ми бачимо, свідчить про роз-

люднення. Населення росії успішно себе розлюднило. Це антисвіт. Це частина людства, яка добровільно перейшла в антилюдство» [3, С. 294];

- почуття провини, що кожен робить недостатньо (Павло Казарін «Ми – найважливіша країна у світі», Софія Андрухович «До війни я була письменницею») «Усіх поєднує почуття провини. У тих, хто виїхав, – стосовно тих, хто лишився. У цивільних – стосовно військових. У тих, хто в тилу, – стосовно тих, хто на передку» [3, С. 203];

- відчуття безпорадності перед хвилиною потреб (Ксенія Харченко «Зайти в нове життя», Андрій Любка «Безсилля»);

- віра в силу волонтерства (Любка Дереш «Кокосовий присмак епіфаній») «Цей неможливо-кокосовий присмак волонтерства і його епіфаній – не що інше, як передчуття ще далекої наразі, але вже зримої загрози справжньої перемоги <...> людей, які вірять у можливість нового неба й нової землі, у світі стало на кілька мільйонів більше» [3, С. 213];

- віра в щасливе майбутнє України та проблема вибору (Олег Коцарев «Вдивляйтесь у майбутнє», Остап Славінський «Сильні слова», Вікторія Амеліна «Деокупація майбутнього, або Ненаписаний лист для фестивалю на Донеччині», Юлія Ілюха «Харків. Персональні хроніки війни») «Ми, попри все, можемо й мусимо – бачити майбутнє. <...> Саме бачення майбутнього ми маємо першим повернути під свій контроль, як наше найголовніше місто» [3, С. 282];

Послугуючись образним художнім словом, автори текстів антології вдаються до емоційної оцінки, адже «визначальний принцип достовірності нарації пов'язаний з емоційним вчитуванням у текст» [7, С. 294]. Висока емоційна напруга характеризує есе Андрія Любка «Безсилля». У ній автор пише, що всі безсилі перед найбільшою трагедією «цієї війни», Маріуполем, захисниками «Азовсталі». Змінити події не допоможуть ні збирання петицій, ні проведення мітингів, ні пікети ООН: «Я можу підписувати петиції, писати тексти, хоча з кожною наступною літерою будь-яке слово знецінюється. Безумовно, герої. Вищі за всякі похвали і будь-які порівняння. Люди, які вже ввійшли в історію. Приклади для багатьох наступних поколінь. Гордість нації. Міцніші за сталь. Потік очевидних банальностей можна продовжувати, але час визнати, що це ситуація, коли письменник, і мова безсилі. Бо все має сенс тільки доки вони живі» [3, С. 52].

Варто погодитися із думкою В. Шуть про те, що параметри дефініції жанрово-стильових особливостей есе нині не сформовані, адже «жанровою домінантою цього явища стає інтелектуально насичене й особистісно зорієнтоване переживання» [11, С. 14]. В есе «Зелене місто» Олександр

Михед дав визначення війні і росіянам, які її розпочали: «Урок цієї війни такий: завжди готуйся до найгіршого, але росіяни все одно вчинять ще страшніше» [3, С. 300]. На тридцять дев'ятий день після вторгнення, коли світ дізнався про масові вбивства і поховання в Бучі, автор прагнув передати свої емоції і біль, адже реальність була «страшніша за опубліковані фотографії». «І хоч заплакати мені так і не вдалося (скорчене обличчя на другий день війни у потоках гарячого душу відчувалося радше необхідною формальністю), та говорити я почав» [3, С. 302]. Автор не прагне викликати сильні емоції в читачів, але констатація злочинів окупантів, роздуми підсилюють ситуацію напруги від описаних подій, бо свідомість не може збагнути, скільки горя може вмістити людське серце, не може збагнути, «хто вони» і хто їхні матері і батьки.

На думку К. Сільман, у розвитку й побутуванні жанрів есей виявляє високу валентність із різними типами текстів та перебуває на межі різних дисциплін і галузей знань: літератури, критики, журналістики, публіцистики, документалістики [10, С. 141]. Змістове наповнення есеїв про повномасштабну війну зростає й буде зростати, уже маємо три антології, у есеях яких – злиття документальної достовірності з переживаннями, із спонуканням емоційної реакції на чуже горе.

Зображуючи повномасштабну загарбницьку війну, найбільш «задокументовану в історії людства», автори діляться власним досвідом, реагують на її виклики, шукають причини й наслідки і спонукають адресатів задля майбутнього винести уроки минулого і врахувати уроки сучасного. Документальні і публіцистичні складники такого тексту незаперечні. Олег Коцарев в есе «Вдивляйтесь у майбутнє» наголошує, що історію сумнівів і тривог кінця 2021 і початку 2022 року варто ретельно вивчати всім: «В умовах неминучої воєнної архаїзації (що її наслідки ще доведеться розгрібати, але то вже окрема розмова) важить і вабить не лише майбутнє. Вузловим питанням є й минуле, надто якщо врахувати: в *циклічному* часі, йдучи до майбутнього, мусиш прийти також і до минулого.

Війна Росії проти України – це й війна українського минулого, вузлів пам'яті, ідентичності, тяглості, культури. Саме звідси – вбивства вчителів, вихователів, перекладачів у звільнених Бучі та Ірпені, знищення архіву В'ячеслава Чорновола... [3, С. 218].

Юрій Андрухович («Після Бучі») писав, що події Бучі – це не прикра випадковість, а сплановане й методичне виконання російської державної програми, суть якої – часткове поневолення, а переважно – знищення українців. Він наводить приклади «поневолення» і «знищення», яке було раніше: Масові катування і страти – пострілом у потилицю. Наші західноукраїнські предки зазнали на собі цієї розстрільної методи ще

у 1939–41 роках. Розстріл у потилицю жертв, яких ставлять на коліна із зав'язаними руками, – це була нормальна процедура кожної російсько-більшовицької в'язниці на наших землях. Перепрошую за слово „нормальна”. Точнішим буде слово „рутинна”.

Масові згвалтування. Жінок, дітей. Масовий виплеск інстинктивної злої архаїки: вбити чоловіка, згвалтувати дружину. Перше і друге на очах у дітей.

Масові депортації українських громадян з окупованих територій углиб росії. Все підтверджується і повторюється: терористи не можуть не нахапати заручників ... [3, С. 293].

Досліджуючи форми репрезентації історичної травми в українській прозі доби незалежності, Т. Гребенюк зазначає, що в контексті подій нинішньої російсько-української війни, яка є геноцидним досвідом і спричиняє колосальну колективну травму й трансформацію всіх різновидів ідентичності українців, надзвичайно важливим і актуальним є осмислення специфіки наших попередніх історичних травм, зокрема тих із них, які стали основою формування самосвідомості й суб'єктності української нації в добу державної незалежності [5, С. 104].

Історія визначає єдиний стрижневий формат текстового наповнення антології. Кожен автор своїми розповідями взаємодоповнює іншого, що дозволяє побачити цілісність задуму упорядника антології, задокументувати війну у різних її виявах. Автори пишуть про те, що перші дні, тижні війни у свій спосіб змінили світ кожного. Юлія Ілюха в есе «Харків. Персональні хроніки війни» передає відчуття харків'янки в березні 2022 року, коли вона не мала сили навіть плакати, але мусила розповісти світові, що відбувається в Харкові та Україні: «Березень видався морозним, і трупи лежали просто у дворі, один на одному. У чорних пластикових мішках і без... У квітні потепліло. Коли ми вкотре приїхали до моргу, щоб віддати дезинфектори, запах відчули вже через дорогу до нього. Так пахне смерть. Так пахне росія» [3, С. 275].

Серед творів антології немає великих жанрових форм, переважно це автобіографічні есе з розповіддю про особисті життєві колізії, достовірні факти, світоглядні роздуми, текстуально-суспільні висновки. Формальною ознакою таких есе «залишається оповідь від першої особи, <...> з апеляцією до особистого досвіду, внутрішнього приватного світу й офіційної історії» [2, С. 131].

Висновки. Проза й поезія антології «Війна 2022» з передмовою Євгена Клімакіна – це художньо-документальні свідчення, створені безпосередніми свідками й учасниками надзвичайних подій баченого й пережитого в перші дні повномасштабної війни (тексти написані протягом

пів року від 24 лютого), прописані трагедії з реальними картинами найжорстокішої російсько-української окупації, що змінила життя не лише України, а й усього світу. Погоджуємося, що жанрово-стильові особливості есе про антилюдські злочини росіян ще не сформовані, але вони відзначаються зафіксованими враженнями про події, емоціями, узагальненими спостереженнями, осмисленням трагедії українського народу, яка у перші дні, тижні війни змінила світ кожного.

Література:

1. Біляцька, В.П., Рарицький, О.А. Антологія «Воєнний стан»: синергетика, проблематика, жанрова своєрідність текстів. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2024. № 1 (27). С. 364–375.
2. Бовсунівська, Т. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків: Діса плюс. 2015. 368 с.
3. Війна 2022: щоденники, есеї, поезія: антологія. Львів: Видавництво Старого Лева; Варшава: Нова Польща. 2023. 440 с.
4. Воєнний стан. *Антологія* /передм. Валерія Залужного. Чернівці : Видавець Померанцев Святослав. 2023. 368 с.
5. Гребенюк, Т. Мовчання й говоріння як форми репрезентації історичної травми в українській прозі доби незалежності. *Синopsis: текст, контекст, медіа*. 2022. 28(3), С. 104–112.
6. Димидюк, Д. У Варшаві відбудеться презентація польськомовного перекладу антології Війна 2022: щоденники, есеї, поезія. Електронний ресурс: <https://naszwybir.pl/antologiya-vijna-2022> (доступ: 10.11.2023).
7. Ковалів, Ю. Літературознавча енциклопедія : У2 т. Київ: ВЦ Академія. Т. 1. 2007. 608 с.
8. Левчук, Т. Модифікації жанру есе в аспекті інтермедіальності. *Питання літературознавства*. 2011. Вип. 86. С.134-141.
9. Рарицький, О. Партитури тексту і духу (Художньо-документальна проза українських шістдесятників). Київ: Смолоскип. 2016. 448 с.
10. Сільман, К. Есеїстика як перехідне жанрове утворення: теоретичний аспект. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Філологія. Літературознавство*. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2017. Вип. 289. Т. 301. С.137–143.
11. Шуть, В. Я. Інтерсеміотичність поезики сучасної української есеїстики (на матеріалі творчості Юрія Андруховича та Оксани Забужко). Автореф. канд. філ. наук. Київ. 2014. 20 с.

References:

1. Biliatska, V.P., Rarytskyi, O.A. (2024). The Anthology "State of War": Synergy, Problematics, Genre Originality of the Texts. *Alfred Nobel University Journal of Philology*, vol. 1, issue 27, pp. 364-375. [in Ukrainian].
2. Bovsuniv'ska, T. (2015). Zhanrovi modyfikatsii suchasnoho romanu [Genre modifications of the modern novel]. Kharkiv: Disa plus, 368 p. [in Ukrainian].
3. Dymydiuk, D. (2022) U Varshavi vidbudet'sia prezentatsiia pol's'komovnoho perekladu antolohii Vijna 2022: schodennyky, esei, poeziia [The Polish translation of the anthology "War 2022: Diaries, Essays, Poetry" will be presented in Warsaw]. URL : <https://naszwybir.pl/antologiya-vijna-2022>. [in Ukrainian].

4. Hrebeniuk, T. (2022.) Mовchannia j hovorinnia iak formy reprezentatsii istorychnoi travmy v ukrains'kij prozi doby nezalezhnosti [Silence and speaking as forms of representation of historical trauma in Ukrainian prose of the era of independence]. *Synopsys: tekst, kontekst, media*. 28(3), S. 104–112. [in Ukrainian].

5. Kovaliv, Yu. (2007). *Literaturoznavcha entsyklopediia* [Literary encyclopedia]: U2 t. Kyiv, VTs “Akademiiia”, vol. 1, 608 p. [in Ukrainian].

6. Levchuk T. Modyfikatsii zhanru ese v aspekti intermedial'nosti. [Modifications of the essay genre in the aspect of intermediality]. *Pytannia literaturoznavstva*. Vyp.86. S. 134–141. [in Ukrainian].

7. Raryts'kyj, O. (2016). Partytury tekstu i dukhu (Khudozhn'o-dokumental'na proza ukrains'kykh shistdesiatnykiv) [Scores of text and spirit (Artistic and documentary prose of the Ukrainian sixties)]. Kyiv: Smoloskyp. 488 p. [in Ukrainian].

8. Shut', V. (2014). Intersemiotychnist' poetyky suchasnoi ukrains'koi eseistyky (na materialy tvorchosti Yuriiia Andrukhovycha ta Oksany Zabuzhko) [Intersemioticity of the poetics of modern Ukrainian essay writing (based on the works of Yury Andruhovich and Oksana Zabuzhko)]. *Avtoref. kand. fil. nauk*. Kyiv]. 20 p. [in Ukrainian].

9. Sil'man, K. (2017). Eseistyka iak perekhidne zhanrove utvorennia: teoretychnyj aspekt [Essay writing as a transitional genre formation: theoretical aspect]. *Naukovi pratsi : naukovo-metodychnyj zhurnal. Filolohiia. Literaturoznavstvo*. Mykolaiv : Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly. Vyp. 289. T. 301. S. 137–143. [in Ukrainian].

10. *Vijna 2022: schodennyky, esei, poeziia* (2023): antolohiia [War 2022: Diaries, Essays, Poetry]. L'viv: Vydavnytstvo Staroho Leva; Varshava: Nova Pol'scha]. 440 p. [in Ukrainian].

11. *Voiennyj stan* (2023): antolohiia [Martial Law: Anthology]. Peredm. Valeriia Zaluzhnoho. Chernivtsi : Vydavets' Pomerantsev Sviatoslav. 368 p. [in Ukrainian].